

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Miksi kiusaamista tapahtuu? Pohdintaa kiusaamisen syistä

Miia Sainio (PsT),
miia.p.sainio@jyu.fi

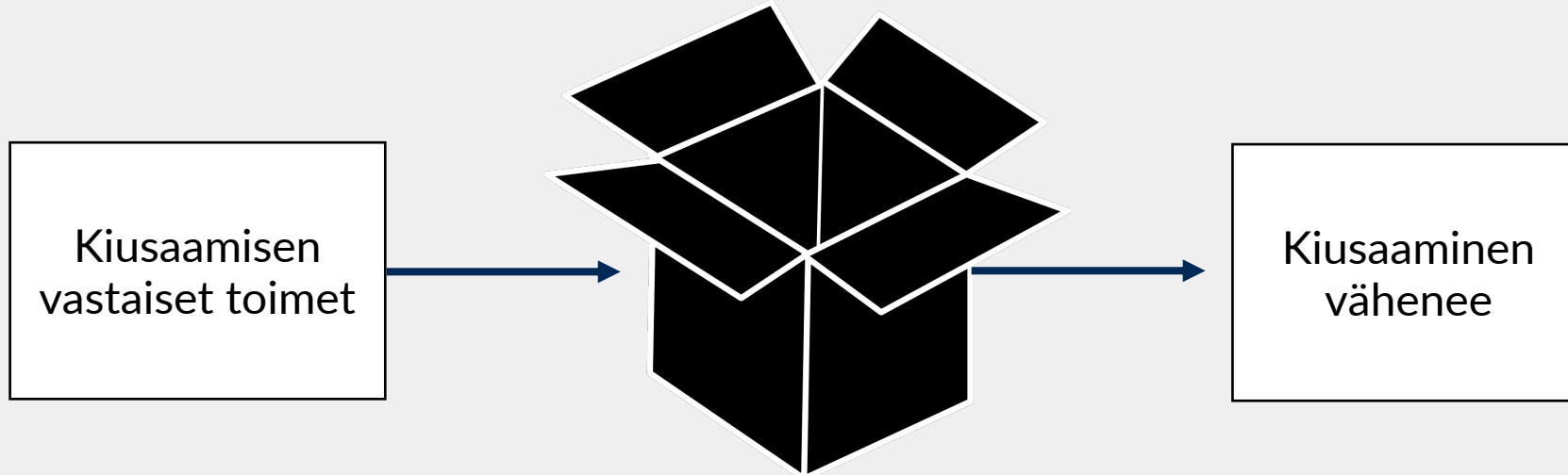
Miksi kiusaamista tapahtuu?

- Mieti ennen jatkamista: Mistä kiusaaminen oikein johtuu?
 - Miksi joku kiusaa?
 - Miksi joku joutuu kiusatuksi?
- ❑ Missä määrin syyt ovat kiusaavassa oppilaassa tai kiusatuksi joutuneessa?
- ❑ Miten paljon painavat kotiolosuhteet ja kotikasvatus?
- ❑ Mikä on vertaissuhteden rooli?
- ❑ Miten opettaja voi vaikuttaa kiusaamiseen?
- ❑ Missä määrin kouluyhteisö, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät voivat selittää yhteydessä kiusaamiseen?
- ❑ Kuuluuko kiusaaminen ihmisen perusluonteeseen?
- ❑ Voiko kiusaaminen olla periytyvää?

Teoria- ja tutkimustieto → Kiusaamisen vastaiset toimet

- Kiusaaminen on monitahoinen ja monimutkainen ilmiö, jolle ei ole löydetty yksiselitteistä syytä huolimatta mittavasta tutkimustyöstä ilmiön parissa
- Tavoitteena ei ole syyllistää vanhempia tai opettajia tai vedota ykskantaan ihmisen perimmäiseen luonteeseen vaan pyrkiä etsimään tehokkaita keinoja ehkäistä ja puuttua kiusaamiseen

Etsitään siis mekanismeja, joiden kautta voimme vaikuttaa tehokkaasti

Kiusaamisen syyt opettajaopiskelijoiden kuvaamana

(Vilma Mäkelä, Pro gradu 2022)

Millaisia selityksiä opettajaopiskelijat antavat kiusaamiselle ja miten laajoja tai suppeita heidän käsitykset ovat?

- Yksilöpsykologiset teoriat
- Kodin ja kasvatuksen rooli
- Kiusaaminen ryhmäilmionä
- Sosioekologinen/ sosiokulttuurinen teoria
- Evoluutioteoria

Yksilöpsykologinen näkökulma korostunut suomalaisessa kiusaamista koskevassa kirjallisuudessa (Väisänen ja Lanas, 2021)

Opettajaopiskelijoiden selitykset moninaisia, yksilöstä aina yhteiskunnallisiin tekijöihin

Kiusaaminen voi johtua esimerkiksi oman **pahan olon purkamisesta**, tunteiden tai käyttäytymisen säätelyn vaikeuksista ...(EO ID31)

Lasten ja nuorten henkisestä pahoinvoinnista (joka voi esimerkiksi johtua **perhetilanteesta**), näyttämisen halusta, huonosta/puutteellisesta tai kokonaan puuttuvasta **kotikasvatuksesta**. (EO ID87)

Kiusaaminen on vahvasti myös **ryhmäilmiö**, jossa ryhmädynamiikan ongelmat, oppilaiden kiusaamisen hiljainen hyväksyminen sekä valtasuhteet luovat tilaa kiusaamiselle.” (LO ID32).

Poikien kohdalla erityisesti tunteiden kieltämisen **kulttuuri** ja ”pojat on poikia” -ajattelu....(AO ID60)

Kolmasosa tuotti vain yksilötason tekijöitä
Kolmasosa kuvasi useita syitä laajalti eri tasoilla

On myös tehty tutkimusta, mistä kiusaaminen oppilaiden mielestä johtuu

- Kiusatuksi joutuneen havaittu/tuotettu ”erilaisuus” keskeisenä selityksenä
 - Käyttäytyminen, ominaisuudet, vammaisuus, ulkonäkö, ystävien tai perheen kautta, etninen tausta, uskonto kulttuurinen tausta , koulumenestys...
 - Huom. Erilaisuus määräytyy kontekstissa, joten kyse ei ole vain yksilön ominaisuudesta
- Sosiaalisen aseman määrittäminen, valta ja ystävyysuhteet
- Kiusaavan oppilaan ongelmat
- Kiusaaminen kostona
- Kiusaaminen hauskanpitoa
- Sosiaalisen vaikuttamisen kautta: mm. ryhmäpaine, sosiaalinen oppiminen
- Ajattelemattomuutta

Kiusaamisen syynä on usein kiusaavan oppilaan huono itsetunto: Onko näin?

- Tutkimustulokset ristiriitaisia toisten kiusaamisen ja itsetunnon välisestä yhteydestä: Osassa ei yhteyttä, osassa negatiivinen ja osassa positiivinen
- Meta-analyysin perusteella yhteys negatiivinen yhteys negatiivinen, mutta triviaali ($r = -0.07$, Tsousis, 2016)
- Nettikiusaamisessa yhteys hieman vahvempi ($r = -0.15$, Lei ym., 2020).

Onko kiusatuksi joutuneelle hyödyllistä kuulla, että se on vain kiusaavan oppilaan omista ongelmista johtuvaa käyttäytymistä?

Vanhempien ja kotikasvatuksen merkitys

- Kotiväkivalta ja negatiivinen vanhemmuus riskinä (sekä kiusaamiseen että kiusatuksi joutumiseen)
 - hyväksikäyttö, laiminlyönti
 - vanhempien mielenterveyden ongelmat
 - kylmä ja ankara ja kontrolloiva vanhemmuus, ylihuolehtivuus
- Myönteinen vanhemmuus voi vähentää riskiä ja auttaa katkaisemaan alkaneen kiusaamiskiirteen
 - lämmin vuorovaikutussuhde, kommunikointiyhteys
 - osallisuus ja tuki, autonomiaa tukeva kasvatus
 - toimiva yhteistyö oppilaitoksen kanssa

Perimään liittyvät tekijät

Onko geneettinen tutkimus epäeettistä? Miksi?

- Perimän osuudeksi on arvioitu jopa 60–80% kiusaamisen/kiusatuksi joutumisen osalta; ei kuitenkaan ole ”kiusaamisgeeniä”, vaan luultavasti kyse on usean eri geenin vaikutuksesta temperamenttiin tai muihin ominaisuuksiin
- Geneettinen tutkimus voi auttaa ymmärtämään yksilön käyttäytymistä, tunnistamaan riskitekijöitä ja löytämään keinoja tukea suotuisaa kehitystä
 - Toisinaan kyse on geneettisestä riskistä, huono-osaisuuden periytyvyydestä, ei pelkästään huonosta vanhemmuudesta
 - Perimä on aina vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa: Riskin realisoituminen voi riippua esim. vanhempien lämpimyydestä, ryhmän normeista ja opettajan toiminnasta
- Geneettinen riski EI SIIS tarkoita sitä, että geenit määrittävät joutuuko lapsi kiusatuksi tai alkaa kiusaamaan → kontekstin merkitys!

Evoluutioteoria yhtenä teoreettisena linssinä kiusaamisilmiolle

- Evolutiivisesti adaptiivista, eli selviytymisen ja lisääntymisen kannalta hyödyllistä (mm. yhteys toverisuosioon, sosiaaliseen statukseen, valtaan, hauskanpitoon...)
 - Selittää, miksi kiusaaminen on niin laajalle levinnyt (universaali) ja sitkeä, vaikeasti muutettavissa oleva käyttäytymismuoto (ml. geneettinen sitkeys)
 - Selittää, miksi yksilön kiusaamiskäyttäytymistä on vaikea muuttaa edistämällä sosiaalisia taitoja, ongelmanratkaisukykyä tai empatiakykyä
 - Ei tarkoita sitä, että kiusaaminen olisi nykypäivänä aina hyödyllistä (vrt. ihmisen sokerinhimo) edes yksilölle itselleen saati yhteiskunnan kannalta
- Kiusaamisen adaptiivisuus on kuitenkin ehdollista, ympäristöstä ja tilanteesta riippuvaa: Kiusaaminen vaatii kykyä punnita tilannetta (sosiaalinen älykkyys)

Miten tehdä kiusaamisesta vähemmän hyödyllistä?

Tutkimuksen kumuloituminen: Miksi lapsi tai nuori kiusaa?

Social inadequacy or skilled manipulation (Kaukiainen, 2003)

Kiusaava oppilas voi olla suosittu

- Kiusaaminen voi olla tapa tavoitella ihailua, valtaa ja statusta ryhmässä...
 - Kiusaajat usein suosittuja oppilaita (Caravita ym., 2009 ; Vaillancourt ym., 2003)
 - Kiusaaminen auttaa ylläpitämään ja edelleen parantamaan statusta (Cillessen & Borch, 2006)
 - Vahva hierarkia ts. suuret erot oppilaiden sosiaalisissa statuksissa yhteydessä kiusaamisen lisääntymiseen (Garandeaum ym., 2014)

KOTIMAA

Jecaterina Mantsinen STT

14.3. 6:15

Professori listaa neljä ihmistyyppiä – tällaiset lapset kiusaavat muita

Kiusaaville lapsille on yhteistä empatian puute ja halu saada valtaa, sanoo Turun yliopiston professori Christina Salmivalli.

Häiriökäyttäytyvät
Johtajatyypit
Tavalliset lapset
Tunnekylmät

On piirteitä, jotka altistavat kiusaamiskäyttäytymiselle, mutta olosuhteet vaikuttavat siihen, miten nämä tekijät realisoituvat

Kiusaaminen ja ryhmäroolit (Salmivalli ym. 1996)

Ryhmän merkitys kiusaamisen
vastaisessa työssä

Toista kiusaava

Kiusatuksi joutuminen

Kiusaamisessa avustaminen ja
kannustaminen

Puolustaminen

Hiljaisesti hyväksyminen, passiivinen sivustaseuraaminen

Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*, 22(1), 1-15.

Salmivalli, C. (1999). Participant role approach to school bullying: Implications for interventions. *Journal of Adolescence*, 22(4), 453-459.

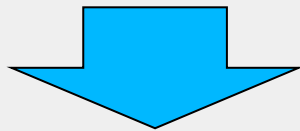

Miten kiusaamista selitetään?

- Suurimmalla osalla oppilaista on kiusaamisen vastaiset asenteet

MUTTA

- Kiusaaminen sallitaan JA siihen osallistutaan

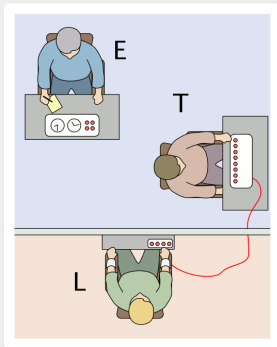
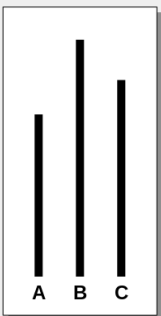
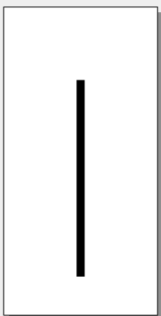

KOGNITIIVINEN DISSONANSSI

Ihminen mukautuu normeihin ja auktoriteetin tahtoon tai syystä tai toisesta ei ota vastuuta

- Sosiaalipsykologian klassiset kokeelliset tutkimukset
 - Aschin janat: Ihmisten mukautuvuus normeihin
 - Milgramin sähköshokkikokeet: Miten hyvistä ihmisistä voi tulla pahoja?
 - Latane & Darley (*bystander effect*, Kitty Genovesen tapaus): Sivustakatsojan efekti
 - ...

Onko ihminen luonnostaan itseks oman edun tavoittelija?

Sosiaaliset normit kiusaamistutkimuksen kohteena

- Normit ovat yhteisössä jaettuja (virallisia tai epävirallisia) käsityksiä tai oletuksia sopivasta käyttäytymisestä tai toiminnasta ja voivat muodostua esim.
 - tyypillisen käyttäytymisen perusteella (*deskriptiivinen normi*)
 - yksilöiden oletuksista, miten tulisi käyttäytyä (*preskriptiivinen normi*)
- Toisinaan normit perustuvat joukkoharhaan (*pluralistic ignorance*) tai tietyn rajatun ryhmän käyttäytymiseen (*popularity norm*), eivät siis yksilöiden todellisiin asenteisiin

Kiusaamistutkimuksessa *deskriptiivinen normi* vaikuttaa olevan merkittävä selittäjä kiusaamis- ja puolustamiskäyttäytymiselle ryhmässä

Kaikissa luokissa ei kiusata ja tämä voi johtua luokassa syntyneistä *deskriptiivisistä* normeista

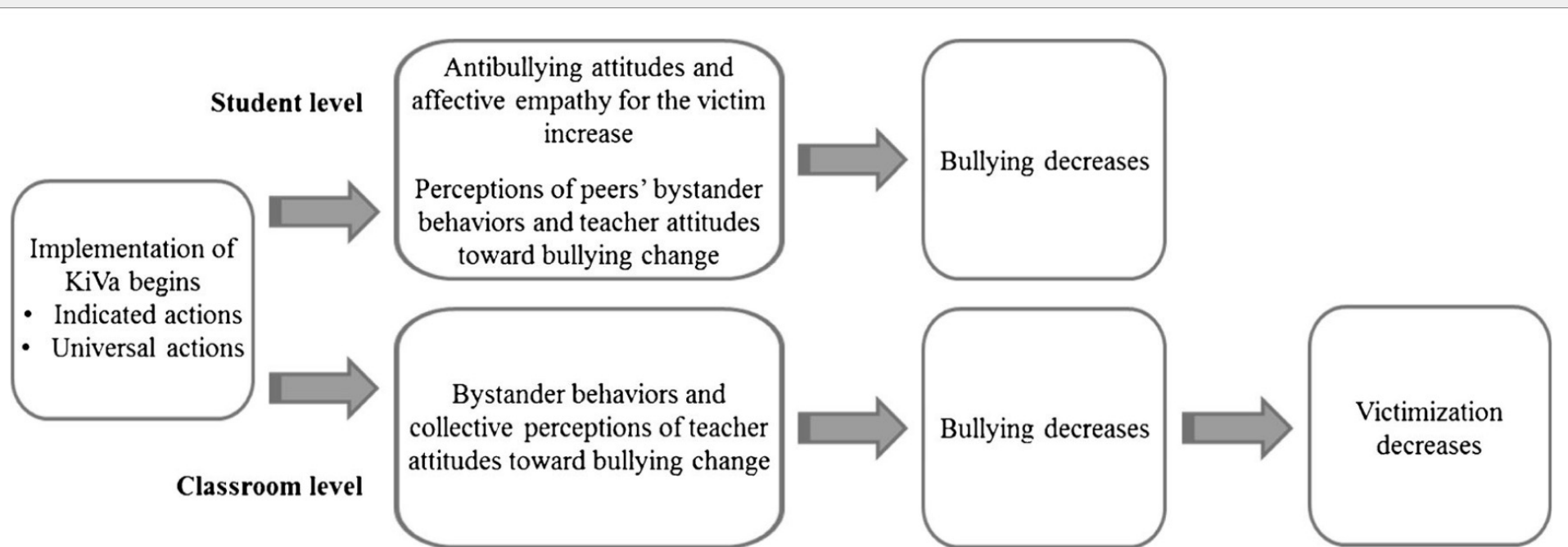
- Luokkaympäristö säätelee yksilötason riskitekijöiden yhteyttä kiusaamiseen ja kiusatuksi joutumiseen
 - Sosiaalinen ahdistuneisuus ja torjutuksi tuleminen lisää kiusatuksi joutumisen todennäköisyyttä luokissa, joissa kiusaajaa kannustetaan, mutta vähenee luokissa, joissa kiusattua puolustetaan paljon (Kärnä ym., 2010)
- Havainnot muiden oppilaiden toiminnasta kiusaamistilanteissa on yhteydessä vähäisempään/lisääntyneeseen kiusaamiseen (Saarento ym., 2015; Scholte ym., 2015)
- Erityisesti suosittujen oppilaiden toiminta oleellista (kiusaaminen tai puolustamiskäyttäytyminen osalta, mm. Dijkstra ym., 2008; Peets ym., 2015; Pouwels, 2019; Pozzoli ym., 2012)

Ryhmän normeihin vaikuttaminen

Esimerkkinä tutkimus KiVa Koulu -ohjelman vaikutusmekanismeista

Theoretical model of the effects of the KiVa program

Yksilötasolla muutoksia välitti kiusaamisen vastaiset asenteet sekä havainnot muiden käyttäytymisestä ja opettajan asenteesta

Ryhmätasolla sivustaseuraajien toiminta ja havainnot opettajan asenteista

Tavoitteena muuttaa asenteita ja normeja

Eräessä normi-interventiossa tuotiin keskusteluun ristiriita oppilaiden oletusten, mitä muut ajattelevat kiusaamisesta, ja mitä he itse siitä ajattelivat. Ryhmässä muodostettiin yhdessä uusi normi (mitä todella ajattelemme). Kiusaaminen väheni suhteessa kontrolliryhmään, joskaan ”oletukset normista” eivät muuttuneet.

Tolmatcheff, C., Galand, B., Roskam, I., & Veenstra, R. (2022). The effectiveness of moral disengagement and social norms as anti-bullying components: A randomized controlled trial. *Child Development*, 93(6), 1873–1888.

- Oppilaiden tulisi
 - ymmärtää, mitä kiusaaminen tarkoittaa ja minkälaisia seurauksia sillä on (tiedostaa kiusaaminen kielteisenä asiana)
 - tunnistaa, että valtaosa lapsista ja nuorista on kiusaamista vastaan (joukkoharhan rikkominen)
- Oleellista saada oppilaat käyttäytymään toisin, erityisesti huomio suosittujen oppilaiden käyttäytymiseen

Statushierarkiat ja kiusaaminen

- Vahva hierarkia ts. suuret erot oppilaiden sosiaalisissa statuksissa oli yhteydessä kiusaamisen lisääntymiseen
- Sosiaalisen vallan tarve oli yhteydessä lisääntyneeseen kiusaamiseen vain luokissa, joissa oli vahva statushierarkia
- Kiusaamisen vastaiset säännöt, kontaktien luominen oppilaiden välille ja opettajan toimet statuserojen vähentämiseksi ovat yhteydessä kiusaamisen vähenemiseen

Ryhmyttäminen ja kontaktien luominen, tasapuolisuuteen panostaminen, kilpailuasetelmien välttäminen, erilaisten oppilaiden ja heidän tarpeidensa (myös statustarpeiden) huomioiminen

Garandeau, C. F., (2014). *School Bullies' Quest for Power: Implications for Group Dynamics and Intervention*. Turun yliopisto.

Pan, B., ym. (2020). Classroom status hierarchy moderates the association between social dominance goals and bullying behavior in middle childhood and early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*.

Serdiouk, M., Rodkin, P., Madill, R., Logis, H., & Gest, S. (2015). Rejection and Victimization among Elementary School Children: The Buffering Role of Classroom-Level Predictors. *Journal of Abnormal Child Psychology*

van den Berg, Y. H. M., Segers, E., & Cillessen, A. H. N. (2012). Changing peer perceptions and victimization through classroom arrangements: A field experiment. *J. of Abnormal Child Psychology*.

Moraalinen irtaantuminen

This enables them to do cruel things with freedom from the restraints of self-censure. (Bandura, 2011)

- Psykologinen mekanismi, joka selittää miksi hyvät ihmiset voivat tehdä pahoja asioita
 - Moraalinen oikeuttaminen (toisen, tärkeämmän pääramään takia)
 - Kiusatun syyllistämisen, dehumanisaatio (ansaitsee, oma syy)
 - Merkityksen väheksyminen (leikkiä, hauskanpito, eufemismi)
 - Vastuun siirtäminen tai jakautuminen (oman vastuun minimointi)

Moraalinen irtaantuminen positiivisesti yhteydessä kiusaamiseen ja negatiivisesti puolustamiseen (Thornberg & Jungert, 2014)

Interventio (tarinoiden avulla) vähensi moraalista irtaantumista sekä kiusaamista ja sivustaseuraamista ja lisäsi puolustamiskäyttäytymistä (Tolmacheff et al., 2022)

Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review: An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology*, 3(3), 193–209.

Bandura, A. (2011). Moral Disengagement. Teoksessa *The Encyclopedia of Peace Psychology*. John Wiley & Sons, Ltd.

Thornberg, R., & Jungert, T. (2014). School bullying and the mechanisms of moral disengagement: School Bullying and the Mechanisms. *Aggressive Behavior*, 40(2), 99–108.

Tolmacheff, C., Galand, B., Roskam, I., & Veenstra, R. (2022). The effectiveness of moral disengagement and social norms as anti-bullying components: A randomized controlled trial. *Child Development*, 93(6), 1873–1888.

Hiljaiseen hyväksymiseen syyllistyminen – myös me aikuiset?

- Oppilaat ja opettajat sanoivat haastatteluissa, että he vastustavat kiusaamista, monet kuitenkin osallistuivat siihen.
- Opettajat jättivät kiusaamisen joissain tilanteissa huomioimatta tai jopa osallistuivat siihen.

”When it is time to fetch the microscopes, all the other students find a partner or a group for themselves, only Sasu is left alone. He glances around and moves around, he seems anxious and embarrassed, and when the teacher speaks, he seems not to be listening, as he continues moving around and does not look at the teacher. Sasu is the last one to grab a microscope. He doesn’t take the other utensils that the teacher had instructed them to take, so he can’t use the microscope. Teacher: “You didn’t listen when I explained. I showed you what you need.” (Fieldnotes, Springfield) ”

Juva, I. (2019.). *Who can be ‘normal’? Constructions of normality and processes of exclusion in two Finnish comprehensive schools.*

Opettajan kiusaamisen vastaisilla asenteilla, kyvykkyydellä ja toiminnalla on merkitystä!

- Kiusatuksi joutuminen on vähäisempää luokissa, joissa opettaja koetaan vahvemmin kiusaamisen vastaiseksi
- Kiisaaminen on vähentynyt enemmän luokissa, joissa oppilaat kokevat, että opettaja tekee enemmän kiusaamisen vähentämiseksi
- Myönteinen vuorovaikutussuhde oppilaan ja opettajan välillä on yhteydessä vähäisempään kiusaamiseen ja kiusatuksi joutumiseen

Kiusaaminen monimutkaisten vuorovaikutussuhteiden tulosta – joskus hiljaa kehittyen

Kukaan ei ole tehnyt mitään...

Kenellä vastuu?

*Pahinta ei ole pahojen ihmisten pahuus,
vaan hyvien ihmisten hiljaisuus.
Martin Luther King Jr.*

Syyllisten etsimisestä ja vastuun pallottelusta yhteisen vastuun ottamiseen

